

BOLLETTINO

DRI

Musei di Zoologia ed Anatomia comparata

della R. Università di Torino

11,695

N. 389 pubblicato il 9 Luglio 1901

VOL. XVI

Dott. FILIPPO SILVESTRI

Nota preliminare sui TERMITIDI sud-americani.

Durante i miei viaggi nell'Argentina, nel Paraguay e nel Matto Grosso furono i Termiti gli insetti, che più attrassero la mia attenzione: li ricercai ovunque, ne osservai per quanto potei i costumi, ne esaminai le costruzioni. In tal modo potei riportare con me in Italia una ricca collezione di essi e una serie di note intorno al loro modo di vivere.

Dal mio ritorno mi occupai di studiare tale raccolta, ed ora giunto al fine, siccome la pubblicazione del lavoro esteso dovrà ritardarsi a causa del gran numero di disegni, che l'accompagnano, credo opportuno pubblicare una nota preliminare sulla parte sistematica.

Bevagna (Umbria), 15 giugno 1901.

Fam. TERMITIDAE.

Subfam. Calotermitinae.

1. **Porotermes quadricollis** (Ramb.) Hag.

Temuco, Pitrufquén (Chile).

2. **Calotermes fulvescens**, sp. n.

♀ *Fulvescens* abdominis ventre cremeo. Antennae 17-18 (16-19)-articulatae, articulo tertio secundo longitudine subaequali parum crassiore, articulo quarto tertio aliquantum brevior. Ala anterior inter costam et subcostam venis basalibus duabus. Pronotum fere duplo latius quam longius, rectangulare, angulo antico aliquantum rotundato, antice parum emarginatum. Pedes tarso plantula minima. Long. corp. cum alis mm, 12,5-13, sine al. 9,5-10.

Patria: Cuyabà.

3. **Calotermes hirtellus**, sp. n.

A

♀ Differt a *Cal. fulvescente* corpore setis instructo, antennis 19-articulatis, pronoto aliquantum latiore quam longiore, postice paululum latiore quam antice. Long. corp. cum alis mm. 14, sine al. 9.

Patria: Itaisí (Cuyabá).

4. ***Calotermes modestus***, sp. n.

Rex: fulvus totus, oculis nigris. Pronotum paullo magis quam duplo latius quam longius, trapezoideum, angulo antico valde rotundato, postico aliquantum rotundato. Long. corp. mm. 8.

Patria: Corrientes (Rep. Argentina).

5. ***Calotermes latifrons***, sp. n.

Miles: Caput postice latericium, antice nigrescens, nitens, pronoto antice latericio nigro marginato, postice cum cetero corpore cremeo. Labrum subquadratum, angulis anticis late rotundatis. Mandibulae longiusculae: dextra dentibus duobus sat magnis, sinistra dentibus duobus parvis, approximatis. Antennae 13-articulatae, articulo tertio quarto duplo longiore, parum crassiore. Pronotum fere duplo latius quam longius, angulis posticis valde rotundatis, antice incisura parva triangulari margine sursum aliquantum vergente, parum crenulato. Long. corp. mm. 9.

Patria: Las Trincheras (Venezuela) Meinert.

6. ***Calotermes incisus***, sp. n.

♂ Antennae 16-articulatae, articulo tertio quarto parum longiore. Pronotum fere duplo latius quam longius, antice parum emarginatus angulis anticis vix rotundatis, posticis valde rotundatis. Ala anterior inter costam et subcostam venis basalibus 2. Long. corp. cum alis mm. 10, sine al. 6,5.

Patria: S. Jean (Venezuela) Meinert.

7. ***Calotermes temnocephalus***, sp. n.

Miles: Caput antice etiam crassum, clypeo fere verticali, medio supra triangulariter et sat profunde inciso. Labrum antice rotundatum. Mandibulae breves, apice valde acuto, recurvo; dextra dentibus duobus, sinistra tribus. Antennae 11-12 articulatae, articulo tertio secundo longitudine fere aequali. Pronotum antice emarginatum, angulis anticis rotundatis, posticis rectis. Long. corp. mm. 4,5.

Patria: Las Trincheras (Venezuela) Meinert.

8. ***Calotermes triceromegas***, sp. n.

Miles: Caput antice oblique truncatum, supra antennarum radices utrimque tuberculo parvo auctum. Labrum antice rotundatum. Mandibulae parum longe a basi attenuatae, parallelae, apice acuto recurvo, dextra dentibus duobus parvis, sinistra dente altero parvo, altero minimo. Antennae articulo tertio quarto magis quam duplo longiore, valde crassiore. Pronotum margine antico aliquantum sursum vergente, vix vix crenulato. Long. corp. mm. 5,8.

Patria: Cosquín (Córdoba).

9. **Calotermes taurocephalus**, sp. n.

Miles: Caput antice etiam crassum, medium parum excisum utrimque processu triangulari, crasso, aliquantum longo, apice antrorsum et extrorsum vergenti auctum. Labrum antice rotundatum. Mandibulae elongatae, et parum longe a basi attenuatae apice acuto, recurvo: dextra dentibus duobus parvis, sinistra dentibus 3-4 perparvis. Antennae 11-articulatae, articulo tertio ceteris crassiore, longitudine secundo aequali vel parum longiore et semper quarto parum longiore. Pronotum antice medium incisura triangulari sat profunda, utrimque marginibus sursum aliquantum vergentibus, rotundatis, vix crenulatis. Long. corp. mm. 11,4.

Patria: Corumbà.

10. **Calotermes lobicephalus**, sp. n.

Miles: Caput antice etiam crassum fere recte truncatum ita ut clypeus fere verticalis, bilobatus, lobis ab incisura sat profunda disiunctis, late rotundatis, margine nigro crenulato. Labrum parvum, basi rectangulari, apice triangulari vertice rotundato. Mandibulae parum longae: dextra dentibus duobus parvis, sinistra dentibus tribus. Antennae 10-12-articulatae. Pronotum margine antico vix reverso. Long. corp. mm. 5.

Patria: S. Pedro (Misiones, Rep. Argentina).

11. **Calotermes rugosus**, Hag.

Patria: Tigre, S. Miguel, Villa Catalina (Buenos Aires).

12. **Calotermes rugosus** var. **nodulosus**, Hag.

Patria: Bella vista (Alto Paronà: Brasile).

13. **Calotermes rugosus** var. **occidentalis**, n.

♀ Antennae 19-articulatae, articulo tertio secundo subaequali. Pronotum minus quam duplo latius quam longius. Long. corp. cum alis mm. 10, sine al. 8,5.

Patria: S. Ana (Tucumàn: Argentina).

Subfam. **Termitinae**.

Gen. **Leucotermes**, n.

♀ Caput oblongo-ovale, fenestra nulla, ocellis nullis. Antennae 17-articulatae. Ala anterior squama longa basim alae posterioris attingente. Typus *Termes tenuis* Hag.

14. **Leucotermes tenuis** (Hag.) Silv.

Patria: Paraguay, Matto Grosso.

15. **Serritermes serrifer** (Bates) Wasm.

Patria: Coxipó (Cuyabà).

Gen. **Microcerotermes**, n.

♀ Caput fenestra nulla. Mandibula dextra dentibus duobus parvis, sinistra dentibus tribus. Antennae 14-articulatae.

Miles: Antennae 13-articulatae; pronotum deplanatum.

16. **Microcerotermes Strunckii** (Sörens.) Silv.

Patria: Resistencia (Chaco: Argentina), Cuyabà.

Gen. **Amitermes**, n.

♀ Caput fenestra instructum. Antennae 15-articulatae.

Miles: Mandibulae falciformes; antennae 13-14-articulatae; pronotum medium antice sursum vergente.

17. **Amitermes amifer**, sp. n.

♀ Antennae articulo tertio perparvo, secundo magis quam duplo brevior, articulo quarto quinto subaequali. Pronotum aliquantum latius quam longius, angulis anticis rotundatis, postice angustatum, medium incisum. Long. corp. cum alis mm. 10,5, sine al. 5,6.

Patria: Argentina, Paraguay, Matto Grosso.

18. **Amitermes brevicorniger**, sp. n.

Miles: Labrum breve subquadratum angulis anticis vix rotundatis. Mandibulae breves, falciformes, acutae, margine interno dente singulo triangulari armato. Antennae 13-articulatae, articulo tertio secundo aliquantum brevior. Long. corp. mm. 5.

Patria: Cosquín (Córdoba).

19. **Coptotermes Marabitanas** (Hag.) Silv.

Patria: Coxipó (Cuyabà).

20. **Termes dirus**, Kl.

Patria: Coxipó (Cuyabà).

21. **Termes grandis**, Ramb.

Patria: Villa Rica (Paraguay).

22. **Termes molestus**, Burm.

Patria: Corumbà (Cuyabà).

23. **Cornitermes similis** (Hag.) Wasm.

Patria: Argentina, Paraguay, Matto Grosso.

24. **Cornitermes acignathus**, sp. n.

Miles: Labrum latum, sat breve, antice apice recte truncato utrimque rotundato. Mandibulae parum elongatae apice attenuato, acuto: dextra dente basali magno, sinistra margine interno dente sat magno armata. Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo aliquantum longiore. Long. corp. mm. 8,5.

Patria: Guayaquil (Ecuador) Ortoneda.

25. **Cornitermes cumulans** (Koll.) Wasm.

Patria: Cuyabà.

26. **Cornitermes striatus** (Hag.) Silv.

Patria: Argentina, Uruguay, Paraguay.

27. **Cornitermes triacifer**, sp. n.

Miles: Labrum parum longum basi lata, postice parum angustiore, antice utrimque angulo valde acuto terminatum, medium processu triangulari acuto angulos laterales spatio magno superante. Mandibulae apice

tantum curvo, marginibus integris. Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo duplo brevior. Long. corp. mm. 5,5.

Patria: Corumbá.

28. **Cornitermes longilabius**, sp. n.

♀ Antennae 16-articulatae, articulo tertio secundo minus quam duplo brevior. Pronotum tertia parte latius quam longius, postice angustatum. Long. corp. cum alis mm. 19, sine al. 11.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

29. **Cornitermes orthocephalus**, sp. n.

Miles: Labrum sat longum, parum latum, subsemiellipticum. Mandibulae parum longae, apicem versus arcuatae, acutae: dextra dentibus duobus sat magnis apud basin armata, sinistra dentibus duobus magnis c. in parte mediana. Antennae 15 articulatae, articulo tertio secundo parum brevior. Long. corp. mm. 9,5.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

30. **Cornitermes laticephalus**, sp. n.

Miles: Labrum subovale, latum. Mandibulae parum longae, apice acuto, arcuato, dextra basi dentibus duobus sat parvis, sinistra dentibus tribus. Antennae 15-articulatae, articulo tertio quarto et quinto subaequali et secundo parum brevior. Long. corp. mm. 9.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

31. **Capritermes opacus** (Hag.) Silv.

Patria: Argentina, Paraguay, Matto Grosso.

32. **Capritermes opacus** subsp. **parvus**, n.

Nympha: Antennae 17-articulatae, articulo tertio secundo magis quam duplo brevior. Long. corp. mm. 10.

Miles: Long. corp. 6,2.

Patria: Villa Rica (Paraguay).

33. **Capritermes paradoxus**, Wasm.

Patria: Tacurú Pucú (Paraguay).

34. **Capritermes saltans** (Wasm.) Silv.

Patria: Uruguay, Argentina, Paraguay.

35. **Capritermes saltans** subsp. **nigritus**, n.

♀ Caput cum pronoto atro-virens, abdomine supra fuligineo, subtus fulvescente fascia perlata mediana luride cremea, alis nigro-fuligineis. Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo magis quam duplo brevior. Long. corp. cum alis mm. 9, sine al. 5.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

36. **Capritermes fur**, sp. n.

♀ Antennae 17 articulatae, articulo tertio secundo duplo brevior. Pronotum tertia parte latius quam longius, cordiforme, postice vix incisum. Long. corp. cum alis mm. 13,5, sine al. 8.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

37. **Capritermes fur** subsp. **microcerus**, n.

♀ Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo minus quam duplo brevior. Long. corp. cum alis 11,7, sine 6,5.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

38. **Capritermes globicephalus**, sp. n.

Miles: Labrum parum longum, antice recte truncatum, postice parum angustatum. Mandibulae longae, attenuatae, deorsum arcuatae, interne ad mediam partem dente perparvo armatae, apice acuto introrsum aliquantum arcuato. Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo aliquantum brevior. Long. corp. mm. 4.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

39. **Spinitermes trispinosus** (Bates) Wasm.

Patria: Cuyabá.

40. **Spinitermes brevicornis**, sp. n.

♀ Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo longitudine subaequali. Pronotum paullo minus quam duplo latius quam longius, subsemicirculare. Long. corp. cum alis 9,5, sine al. 5,5.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

41. **Armitermes heterotypus**, sp. n.

Miles: Labrum latum, sat breve, antice angulo valde obtuso terminatum. Mandibulae parum longae, crassae, apice aliquantum recurvo, parum acuto, interne dextra dentibus nullis, sinistra dente perparvo, parum a basi remoto, armata. Antennae 14-articulatae, articulo tertio secundo longitudine subaequali. Long. corp. mm. 8.

Patria: Tacurú Pucú (Paraguay).

42. **Armitermes festivellus**, sp. n.

♀ Antennae 15 articulatae, articulo tertio secundo paululum brevior. Pronotum aliquantum latius quam longius, postice parum late incisum. Alae pilosae. Long. corp. cum alis mm. 14,5, sine al. 8.

Patria: Cuyabá.

43. **Armitermes euamignathus**, sp. n.

♀ Antennae 15-articulatae articulo secundo tertio minus quam duplo longior. Pronotum aliquantum latius quam longius, postice sat profunde incisum. Long. corp. cum alis mm. 12, sine al. 6,5.

Patria: Paraguay, Matto Grosso.

44. **Armitermes odontognathus**, sp. n.

Miles: Labrum sat parvum, antice rotundatum. Mandibulae valde attenuatae, acutae aliquantum falciformes interne dente triangulari, vertice ad orem vergente, armatae. Antennae 14 articulatae, articulo tertio secundo paululum brevior. Long. corp. mm. 4.

Patria: Cuyabá.

45. **Armitermes odontognathus** subsp. **minor**, n.

Miles: Antennae 14-articulatae, articulo tertio secundo fere duplo

breviore. Mandibulae parum magis falciformes et dente magis attenuato quam in specie. Long. corp. mm. 3,7.

Patria: Coxipó (Cuyabá).

46. **Armitermes albidus** (Hag.) Silv.

Patria: Coxipó.

47. **Armitermes nasutissimus**, sp. n.

♀ Antennae 14-articulatae, articulo tertio secundo paullo minus quam duplo longiore, articulo quarto tertio duplo brevior. Pronotum duplo latius quam longius, postice incisum. Long. corp. cum alis mm. 16, sine al. 8,5.

48. **Eutermes Rippertii** (Ramb.) Wasm.

Patria: Paraguay, Matto Grosso.

49. **Eutermes arenarius** (Bates) Wasm.

Patria: Coxipó.

50. **Eutermes arenarius** subsp. **proximus**, n.

Miles: Antennae 13-articulatae, articulo tertio secundo aliquantum longiore, articulis ceteris elongatis. Long. corp. mm. 4,3.

51. **Eutermes arenarius** subsp. **pluriarticulatus**, n.

♀ Antennae 18-articulatae, articulo tertio secundo parum longiore. Pronotum tertia parte latius quam longius, subcordiforme, postice incisum. Long. corp. cum alis 19, sine al. 9.

Patria: Coxipó.

52. **Eutermes arenarius** subsp. **fulviceps**, n.

♀ Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo parum brevior. Pronotum fere tertia parte latius quam longius, postice late incisum. Long. corp. cum alis mm. 15,5, sine al. 7,3.

Patria: Argentina, Uruguay, Paraguay.

53. **Eutermes diversimiles**, sp. n.

♀ Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo parum longiore. Pronotum aliquantum latius quam longius, postice rotundatum. Long. corp. cum alis 15, sine al. 7,5.

Patria: Paraguari (Paraguay).

54. **Eutermes cyphergaster**, sp. n.

♀ Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo aliquantum longiore. Pronotum paullo magis quam tertia parte latius quam longius, postice rotundatum. Long. corp. cum alis mm. 20, sine al. 9,5.

55. **Eutermes heteropterus**, sp. n.

♀ Antennae 15 articulatae, articulo tertio secundo duplo (vel fere) longiore. Pronotum tertia parte latius quam longius, postice rotundatum. Long. corp. cum alis mm. 15, sine al. 9.

Patria: Paraguay, Matto Grosso.

56. **Eutermes debilis** (Heer) Silv.

Patria: Argentina, Paraguay, Matto Grosso,

57. **Anoplotermes pacificus**, Fr. Müll.

Patria: Argentina, Paraguay.

58. **Anoplotermes turricola**, sp. n.

♀ Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo duplo brevior. Pronotum angulis posticis rotundatis, sed parum excisis, non late rotundatis. Long. corp. cum alis mm. 15,5, sine al. 9.

Patria: Cuyabá.

59. **Anoplotermes tenebrosus** (Hag.) Silv.

Patria: Coxipó.

60. **Anoplotermes cingulatus** (Burm.) Silv.

Patria: Argentina, Uruguay, Paraguay.

61. **Anoplotermes cingulatus** subsp. **abbreviatus**, n.

Long. corp. cum alis mm. 17,1, sine al. 8,6.

62. **Anoplotermes morio** (Latr.) Silv.

Patria: Argentina, Uruguay, Paraguay.

63. **Anoplotermes morio** subsp. **ater** (Hag.) Silv.

Patria: Paraguay, Matto Grosso.

64. **Anoplotermes reconditus**, sp. n.

♀ Supra badius, subtus fulvo-castaneus, sternito 7° medio antice macula magna parum pallida. Caput fenestra parva, ovali. Antennae 15-articulatae, articulo tertio secundo parum brevior. Pronotum minus quam duplo latius quam longius, postice vix incisum. Long. corp. cum alis 18,5, sine al. 10.

Patria: Argentina, Paraguay, Matto Grosso.

Silvestri, Filippo. 1901. "Nota preliminare sui Termitidi sud-americani."
Bollettino dei musei di zoologia ed anatomia comparata della R. Università di Torino 16, 1–8.

View This Item Online: <https://www.biodiversitylibrary.org/item/43058>

Permalink: <https://www.biodiversitylibrary.org/partpdf/193229>

Holding Institution

Harvard University, Museum of Comparative Zoology, Ernst Mayr Library

Sponsored by

Harvard University, Museum of Comparative Zoology, Ernst Mayr Library

Copyright & Reuse

Copyright Status: NOT_IN_COPYRIGHT

This document was created from content at the **Biodiversity Heritage Library**, the world's largest open access digital library for biodiversity literature and archives. Visit BHL at <https://www.biodiversitylibrary.org>.